

A ZÉLITYEK KÖRÜL (I.)

Egy csendes, csodáló, a többiek miatt egy kicsit visszafogott hangú:

– *Maga meg hol a jóistenben tanult meg ennyi errevalósi népdalt?! . . . Oszti így danóni . . .!* – *kérdéssel kezdődött az ismeretség, egy nagy rendezvény előkészítő próbái közben.*

Egy ugyancsak szívből fakadó csengő kacagás volt a válasz, aztán egy ugyan-csak halk hangú:

– *Hát otthon, doktor úr! . . .*

Aztán az olyanok szemjátékával, akik hangos megfogalmazás nélkül is értik a dolgok mögöttijét, szinte magától értetődött a másik kérdés:

– *Akkor . . . mikor is jöhetnék én, magát megfaggatni?*

– *Amikor akar, doktor úr! Mink mindég otthon vagyunk.*

Sokat emlegetett szóváltás volt ez a pár mondat, a több mint négy esztendő minden vasárnap estéjét lefoglaló gyűjtések idején. A Zenta–Újvidék közötti utazás ugyanis menetrend szerint szakadt meg egy moholi kunkorral, a Zélity ház irányába, ahol a héttől tizenegyig tartó összejöveteleken várt az összegyűlt Zélity család, először a Zélity apó házában, aki rendes nevén István volt. (Egyszer valaki azt mondta neki, hogy „Zélity tata” „Tata?! . . . Nem vagyok én zsidó! . . . Apó!!!”) Aztán csak a Vlasity Károly meg a Vlasity Károlyné Zélity Klára lett a központ, csak néha az Andrásék, Klári öccsék. A Sándor bácsi (István apó testvéröccse) oda ballagott el minden ilyen este, hogy szép, archaikus dallam- és szöveganyagával minden rákérdésre fűzzön az énekeltekhez, mondottakhoz valamit. Új versszakot, másik mesét, vagy egy „ezt én is csak így tudom . . .” megjegyzést. („Hát túlle tanútuk! . . .” – mondta ilyenkor nevetve a Klári.)

Tulajdonképpen kik is ezek a Zélityek?! Vetődött föl az első pillanattól fogva, annál is inkább, mert egy kicsit mindig mosolyogtatóan hatott, furán hangzott a bemondói szó:

– *Vlasity Károlyné, Zélity Klára . . .*

És e névhöz kötötten egy nagyon szép, régi, itthoni dallam- és szöveganyag, gyönyörűséges tálalásban.

A fene gondolta volna ott, a kezdetek kezdetén, hogy ebből nől majd ki egyszer egy A juhászok így élnek, úgy élnek . . . című, közel ezer kézirat oldalas monográfia, Egy négy generációja juhász család szellemi néprajzi hagyatéka alcímmel és tartalommal. A négy generáción keresztül juházmesterség már önmagában

véve is olyan parancs minden valamirevaló néprajzos számára, mint a sasos behívó, aminek megtagadása után életfogytiglan szólna a belső felelősségre vonás.

Hogy a Zélicity család története szalagra került, azt már az addig leggyűjtött anyag mennyisége és minősége indokolta, a kezdetektől egy kicsit (jóval) arrébb, amikor már az is jól látszott, hogy:

– No, kistestvér, ennek még soká nem lesz vége! . . .

A Zélicity-anyag teljességéhez ez a fejezet is szervesen hozzátartozik.

Még akkor is, ha maga is megáll a lábán. Egy olyan korban is, amikor már régen halott István apó, a Nanóka is, Sándor bácsi is, sőt, a „Vlasity Károlyné Zélicity Klára” is. Már csak a Károly meg az András él, meg azok családjai őrzik eleik emlékeit. Jó lenne hinni, hogy még nagyon soká.

Zentán, 2002-ben, a vadgesztenyék virágzása idején.

ZÉLITY ISTVÁN

Ezerkilencszázba születtem.

Apám Jánosnak hítták. Moholyon születött. Én is.

Apám juhász vót, még mán a nagyapám is. Még annak az apjárú is tudok azé, mer az egy szabadkai katonatiszt vót, ebbü az ezörnyócszáznegyvennyócas háborúbú. Katona vót a negyvennyócas háború alatt. Akkó ajsis ilyen – csavargó lett, mind a többi hotyhíjják . . . És Szabadkárú ekerüt ide. A moholyi határba.

Ügy mondvá egy ilyen nagyobb birtokos embër vót az apja nëki, csak az apja má akkor nem vót még! És a testvérje vót! Mikó ez a zavargások követkékztek bë, hogy ottan Aradon, még hol, aggatták föl üket, akkor ü is (mind a mások, ez a mostani üdőbe jis) – megszőkött. Együtt haza a testvérjihó, a testvér nénjiné hányódott egy – nem tudom én . . . – két-három hónapig vagy mëddig, Szabadkán. Akkó utána keszték fogdosni . . . még mondani, hogy tán efogták esztet, amasztat, abba a zidóbe akik vótak a szabadságharcosok, honvédok. Akkó ük, amennyire birtak, szétszőködöstek. No, elég az hozzá, hogy mikó hazamönt, akkor itten fét a testvérje, hogy bëkeverik, mer akit mëgtaláltak, olyasfélét valakiné, ilyen bújdosót, akkor azt is vitték vele, akiné mëgtaláltak. Még el is pusztították. Aszonta, hogy ha nem mén a háztul, akkor ü föjelenti.

A testvérje monta nëkije.

Hát akkor el is mënt (maj hát, ugyë, sokkal előbb nem tudom, hogy hogy vót), elég az hozzá, hogy el is mënt, akkó hát egyik határbul a másikba, ccsavargott ere lë, ëccé oszt lëgyütt ide a moholyi határba, és hát nem kapott munkát, hanem hát, ugyë most, hogy lëgyën nëki legalább egy kis ënnivalója, bëszegódótt juhászbojtárnak. Mivel ugyë tán üri embër vót, hát bërös nem akart lënni, még szóval . . . hát a juhászat az nem munka! Az csak egy – pásztorság. És akkor, ugyë, onnat azután nösüt ottan, még . . . mittudomén (hát olyan nagyon sokat én së tudok rúlla), ésakkor utánna mikor mëgnösüt, újbul folytatta a juhászéletët, azután folytatta az öregapám, apám mög én is.

No, most még van egy öcsém, aki folytassa, még él.

De mos mán . . . Mámma mán én së folytatom, së a mút hétën, mer a birkát is elattam. Elattam üket mind. Mer beteg vótam. Nem birtam. A szamarat is elattam, mindënfélét elattam.

Zéltly István

Öcsém az hetvenéves. Az még folytatja. De már annak a családjai szintén nem folytatják már a juhászatot. Egy akarta folytatni, de akkó az apja nem akarta eválni az ő birkáját egy időre.

– Ajis örözze!

De hát annak két-három csalággya van má, az unokái az öcsémnek, neki dógozni is köllött, nem az a húsz-harminc birka után menni. Osztakkor így ais fébe hagyott vele.

Nomost . . . ais, az öcsém is csak azé folytassa mán, hogy folytassa. Mer – ais hetvenéves embër.

Mosmá – még van Moholyon, aki foglalkozott a juhászatta, de kicsibe. De az én össeim ezek nagyba foglalkoztak vele.

Édésapámnak egy időbe, mikó legtöbb vót nekije, akkó vót neki olyan két-száz körü birkája. Nem tartott sokájig. Mert felibü vótak ott valami zsidó birtokon odadva, ere a bánáti részén vótak, két helén is itten, elég az hozzá, hogy aztán a birkát ük szétosztották, osztakkó az ő része együtt haza, a másik része még maradt ottan.

Kevés jószágga vannak még itten: kettő-három-négy-öt-hat, de ennek a hatnak sincsen összesen . . . Szóval kevés birkája van.

Hát még van, aki foglalkozik vele. Három is, olyan jobb módú parasztembër, hogy hát tartsa a jószágot azé, hogy hát lëgyën nekijë, talán a pízive së tud micsináni, mer maksimumja van nekije, van neki, nem tudom, van száz darab körü birkája. Leginkább maga jár utánuk is, mer, tudja, azé úgy van,

ahogy mondja, hoty hát aszongya: ü asztat a gamóbotot könnyebben eviszi a birka után, mind aszongya, hogy egész nap mënne az eke után, vagy nemtudomén, más paraszt munkát dógozik.

Zódiyek nagyba juhászokdakt itten. Olájoknak híjják üket, azok is, mindég tartottak birkát, de csak kicsibe. Úgy egy húsz-harminc darabot.

Régëbben minálunk birkagazda annyi vót, így a negyvenes éveeknek az utóján is még, még mikó – a magyarok alatt, vót olyan háromezer, háromezer-négy-ötszáz a moholyi határon. De azután elmënt lassan-lassan, úgy, hotyhát – egy pár év alatt az egészet körübelü kipusztították.

Hát tuggya azé is jócskán, hogy a legelőjeiket fölosztották. De má most három-négyen el is pusztútak belülük, akinek nem maradt sarja, sëmmi se. Régi juhászokbul. Itt van nekém átal egy, a Jónás nevezetü, itt a Kovács Pista. (No, még annak az apja valódi juhász vót, ennek a Kovács Pistának!)

Valódi juhász máma tán az öcsém van még a Zódi gyerek.

Van itt, úgy nevezik: Vászovik. Legtöbb birkája van. Mer van neki oan kétszáz körü. Eccër juhász vót, másszor parasztembër ais! Oan, hogy fiatalok is foglalokznak juhászokdással, nincs. Zódiinek nincs is fija. Van neki három lánya. Ez a Vászoviknak van egy fija. Úgy értve, vót neki két fija, de a másik mëghalt. De van nekije úgy egy . . . nem tudom, egy nyóc-tíz lánc föggye is, még az mellett a birka, kocsi, ló, mifene. A juhászat teljessen kimüllik má! Még ere a mi vidékünkön, Adán, amennyire van. De már ere Becse, Petrovaszella is, még Zënta – kihalóba van ez . . .

Nem is fizetődik ki. Nem azé, hogy hát a jószág, hanem nincs is, aki kedvelje a jószágtartást. Nincs . . .

Tuggya fene! Tuggya, zidősebbek, mind ahogy az előbb montam, kihalnak má mostan, a fiatalok mëg nem akarnak vele vergönni.

Más jószággal is így van, nemcsak a birkával. Vannak itt néhányan olyan parasztgazdák is, akinek vót százötven-kétszáz darab, osz parasztgazda. Tanyaiak. A fene! Nincs anná mámma tán még tyúk së! Éppen tënnap mënt ere egy. Hát vót az apjának, még öneki is, mëgmaradt az apja halála után úgy egy kétszáz lánc föld. És végig addig örzötte a birkát, ő is örzötte ja birkát, tartotta a csalággýával, feleségivel, szóval vergödött vele. Manapság – van neki két oan hitványabb lova, talán az az egész jószág. Ha van még bornyú vagy ilyesvalami. Ahol hízódisznókat tartottak valamikó, manapság a tanyák is elpusztultak, a jószág is kipusztút.

A legelőket a háború után fölosztották, mikó kezdődött a „zadruga” terjeszkënni, akkó oszt az fölvágtá: elsőbb egy kis darabot hagyott ottan, marhának, aztán osztakkó azis . . . Vót ott egy pár száz hold legelő.

Nincs minálunk má së csorda, së kanász, sëmmi së egyáltalába! Még ezëlött . . . nemhogy csak csorda, vagy ilyen nagy jószág! Fenét! Még ebbe ja napokba, amikbe most vagyunk is ë, még akkor is vótak libagulyások, tuggya, aki összeszedëtt itten pár száz darab libát és kint a tarlókon vergödött velük, örzötte üket. Mostantü egész úgy kukoricaszëdés feléjig. Leget, osztakkó mëgvót azon a takarmányon, amit leget. Manapság má nincsen. Egyáltalába, az utcán is egész nap mëhet az ëmbör, mire mëglát egy libát vagy egy rossz kácsát.

Moholynak nagy csordája vót. Vót ottan három csorda is, de nem mind a legelőn vótak, hanem kint a szabadba, tallókon a határba. Szóval minálunk

valamikó a határ – éggyik esztendőbe zéggyik vót ilyen legelőtálló, másik esztendőbe a másik. Úgy értve fölszántották, aztán kukoricát vetettek a jobb oldalra, akkor a bal oldalra búzát vetettek. És akkor ez tartott egy körülbelül tíz kilométer hosszan, ez a nagy legelő, még hát vót egy három kilométer, szóval a határszélesség mostan annak a fele.

Azután má mindénki magának dolgozott, egy tíz kilométerrel kijebb. Merd a moholyi határ összemént a topolyajival. Hát ez körülbelül van egy huszonöt–harminc kilométer hosszú. Ide a topolyai határ. Zédésapám idejibe akkó még összeért a moholyi legelő a topolyai legelőve, még az adajiva, még a zéntajiva. De az én időmbe már nem. Tallón legettettem én is má sokat. Jóságlegelő má itt is egy rét vót. Ebbe vót a jószág. Ugyan legettettem én má akkó is, mikó ere még gyépek vótak! De mosmá . . .

Sok vót akkó, tuggya, a jószágtartás.

Feleségémnek az apja ilyen gazdatiszt vót. Itt ebbe a bánáti birtokba. Én idevalósi vagyok. De azé nősütem onnat, merd ott vót a birkájim felibü ezén a bánáti nagybirtokon. Zsidó birtok vót az. Valami Hirschlök, vagy Hauzërok, miafenék. Bánáti zsidók vótak ezek. Ugyan hotyhát ez a Hirschl egy zéntaji vót!

Két helén is vót ez a mi birkánk. Úgy bēattuk őket máma, és csak máhon három esztendőre, akkó szétszedtük őket. Osztakkó fele neki maradt, felit még mink ehajtottuk. Felibü vótak. Mert ott vót legelő. Ott ugyé van most is. Merhát ugyé sok az a székes talaj, osztakkó manapság önáluk is baj van avval a székes talajjal is, mer nem terém rëndessen, jószág még nincs náluk sē, mer ott is kifogy. Mer legjobban azis, hotyhát a pásztorság ott is kihalóban van. Bármilyen pásztor. Nemcsak hotyhát a juhász, jupásztorok, hanem mosmán nincsen tehéncsorda, vagy csürhészkanász, vagy egyáltalában sēmmi sē!

Még az én időmbe akkora csikófalkák vótak! Méneséknek nevezték. Hogy vót benne három-négyszáz darab ló! Bánáti ódalon.

Zén koromba má ideát nem vótak ménesék. Én má aztat csak hallombú mondom: régente vót erre is. Padé, Jázova, Szaján, Szentmiklós! Csókajiaknak má nem vót, mer az uradalmi birtok vót, és azoknak nemigen vót legelőjük sēmmi sē. Má az én időmbe. Még azelőtt sē nem vót, mert az olyan nagy uradalmi birtok vót. Ilyen grófi birtok vagy mifene, má még mielőtt a Léderer kezibe nem kerūt.

Én itt vótam Moholyon. Itt vótam gyerek is. Apámma jártam legtöbbet őrzeni.

Édésapám nem vót rossz embër, csak komoly embër vót nagyon. Komoly embër vót. Még nagyobb bajúsza vót, mind nekëm, merd feketébb vót. Lēhet, hogy valamivel alacsonyabb vót, csak vastagabb embër vót, mind én. És akkor, ugyé, ű a birkát szerette nagyon, de így amennyibe – má az én tudtommal, mikó má én kezdtem főkapni, akkó má nem nagyon szerette őrzeni! Birkát szerette, csak azt szerette, hogy . . . (fanyarul nevet). Úgy, hotyhát én hamar a birkákhoz kerütem!

Az az idő még úgy vót, hogy:

– Hát mēnyének a gyerekek!

Mind ahogy a más munkáná is van sokszó.

Négyen vótunk testvérek. Ketten vagyunk fiúk, még két lány. A lánytestvéreim most haltak meg, mind a ketten ebbe zévbe.

Lányok nem őrzöttek.

Léctem egy hatéves. Magává vitt az apám. Akkor még nem hasznát másra, csak – fejtünk. Fejés vót, hát ű odaüt az alkolkapuhó fejni, én még hát hajtottam, isztrongátam.

Maj mikó má annyiba megbízhatott, hogy vótam olyan tíz év körüli, akkó má dóga vót, otthagott.

Aztat nevezik cangának, amit fejnek:

– Ki, canga, ki!

Az isztronga az az akol, ahova bécukják a birkát. Akol a nagyjószágná akol. Isztronga pedig a birkáná. Az akol az olyan magos vót, olyan nagy, hogy a marha sē birt belüle kimenni. A birkáná ölég vót akkora is, mind a birka magassága.

Szárnyék is vót sok. Hát az, ugyē, nád vót. Nádbú vót építve. Hogyha mēntünk valamőre. Vagy pedig hát itt a rétbe is. Hogyha lēmēnt oda, akkó csinátunk magunknak. Ugyē, az nádbú fő vót állítva enyhelnek. Birkának vót csinálva. Mink csinátunk gunyhót magunknak. Amikó csinátunk. Me vót, amikó nem is csinátunk, de még a birkának sē szárnyéket. Akkó kint aludtunk. A szabad ég alatt. Ha vihar gyütt, hát akkor a vihar gyütt. Gúnyánk vót. Minnyájunknak. Mán akinek nem vót, az is aludt kint vele, a birkákkal. Szūr, suba, micsoda. Nyáron szūr. Énnēkēm a szūröm . . . Kikindán vót szürszabó aki aztat csináta. Mēgcsináta az szépen. Úgy értve, hogy elég gálántul is nézēt ki az embőr bennc. Alighanem szerb vót. De Szabadkán vót egy magyar embēr is. Ott is vót szürszabó. Csak az mán nem azt a szűrőket csináta, tuggya. Az má csinát csak olyan – kabátféle szűrőket, vagy tuggyafene! Szóval nem rēndēs juhászšūr vót, mēg nem rēndēs pásztorszūr vót sē!

Hát még, mikó a magyarok itt vótak, Kiskunfélegyházán vőttem egy szūrt. Kikindai szébb vót, de a kiskunfélegyházi cifrább vót. Ki vót rajta virágok varrva, pamukkal. Az egyik piros vót, a másik ződ – szóval hasonló vót a virágokhó. Akkó ilyen tulipán, mēg lilijom – ez dīsznek vótak varrva. Például a szūr fehér vót, a virág mēg hát virág színű.

A kikindai az fekete vót az egész. Má a szūr nem, hanem a dīszítés vót rajta fekete anyagbul. A dīszítést aztat, ugyē, géppel varrta rája, szóval körű a szēlit. A virág, hogy át, asztat ű cifrára varrta, de ki vót nyírva feketébű, ami rá lēt varrva. Ésakkó a szūrt ű bélőte is, úgy, mint a kabátot. A kikindai. A szabadkai az nem bélőte. A cifra sē vót bélőve, a kiskunfélegyházi.

Szóval hama kesztem kijárni. Kint vót a birka mindég. Mink is kint vótunk velük. Iskolába jártam, de rosszul jártam iskolába. Úgy mondvā én jártam iskolába, de mikó má az az idő vót, hotyhát a jósžag emēnt onnan hazúrű, akkó má igēncsak az apám kivēt az iskolábű, aszonta:

– Nem lēs belüled sē jegyző, sē pap!

Nemcsak én, parasztagzadák is úgy vótak, hogy csak mēnjenk utánna, a jósžag után. Hát akkó, ugyē, mi vót csináni mind . . .

Az iskolába jó tanuló vótam, de mindég megbuktam, azē hotyhát késün kesztem az iskolát és korán végesztem. Má mikó odaért az a május hónap,

akkó mán énelem otthagya az apám az iskolát, osz mentem a jószághó. Monták neki ottan, tanítók, még . . . mer akkó is azé csak a gyereket akarták, hotyhát tanújon a család, vagy a gyerekek, de az ilyen embër, mind az én apám, nem . . .

Aztán persze, mikó má ziskolábú kimarattam, még mifene, hát azután má magamra is marattam. Egyedül jártam a birkák után. Negyedikbú marattam ki. Mer ott is megbuktam osztakkó . . . Mer evergöttem a negyedikig.

Nem is akarta zapám, hogy mënnyek. Én szerettem vóna, tuggya azé is szerettem vóna az iskolát, jártam vóna ziskolába, nem pedig a birka után mënni! Jobb szerettem vóna inkább a ziskolába mënni, mind a birkák után csavarni. Mind a gyere! Gyerek is a többi gyerek köszt jobban mégvan. De kimarattam, oszt rám lett bízva az egész jószágállomány, osztakkó má magam vergöttem.

Léhettem olyan tizenégy-két éves. Olyasvalahogy.

Zöreg – tuggyafene, odahaza vót. Me dógozni nem nagyon szeretett.

Amikó megnősüt, úgy hallottam, hogy harmincéves vót. Osztakkó – kinek mennyi vót a jószága. Tuggya, hotyha mostan, nem tom, összeverték ottan ketten-hároman, hotyhát lehetett egy százötven körü, akkó égyütt hajtottak. De akinek vót százötven, kétszáz, az má nem verte össze sënkive së. Mink nem. Akkó mán nagy vót a csapat. Én igencsak égyedül örösztém.

Tuggya, sokat is szenvettem vele. Má mostan mindégyfene, hotyhát . . . Mer tuggya vót olyan idő, hogy valahun kint fogott, valamöre távol, së enyhélëm, së feném nem vót, hotyhát valahun . . .! Egyedü! Mondom, vót jó subám, szüröm, hát! De mindég a jószág előtt! Ott! Osztakkó . . . hát plänë majd a tél, ez az őszi esső, sarak, micsoda időbe! Ugyë ott az embër egész nap mënt utána, éccaka asztán összegubódzott osztan szungyikát, még . . . szóval alkalmatlan vót az az embër életire. Maj azután mikó még má főnyöttem, akkó én, ugyë, ebbe a legrosszabb időbe kerütem má a fölnyött korba. Mer mikó má vótam tizenhét-nyóc éves akkó má katona vótam. Mer vótam az osztrák–magyar csapatba is katona. Akkó onnat, maj mikó éccër annak a tizennyócnak a dërëkán valahogy visszavergöttem – már bë vótam én zárva valahun Franciaországba ilyen kombinált ezreddel, a német csapatokkal. Hát szóval úgy vót bëosztva, mind a katonaidő. Akkó onnat mikó hazavergöttem, majdakkó itt vótam égy-két évig idehaza, de akkó is olyan zürzavaros vót, akkó bërukkótam ide a szerbekhó. Akkó itt is vótam huszomhárom-huszonnégybe, itt is katona vótam. Ara Boszniába.

Mikó inset mostan majd együttem vóna haza égy kicsit hamarább, hogy maj megszabadulok, akkó olyan bonyodalom vót ottan a bolgárokná, akkó mégën nem eresztettek haza bennünket.

Még a fene tuggya!

Tuggya sok kellemetlenségën körösztülestem.

Tizenhét éves vótam, de azé akkó má csak bërukkótattak, mikó má benne vótak a háborúba. Mikorára má én hazagyüttem, nem vót forradalom së. Bënt vótak a szerbek.

Tuggya az úgy vót, hogy e vótam én fogva. Vót nekëm égy valami Kalmár nevezetü kiskúnfélegyházai, hát az is ott vót.

A tüzërékke vótunk.

Montam, ü is ott vót, csak hát, ugyë, nem egy helyen vótunk. Akkó én ekerüttem – valami ágyút szétütettek ottan, oszt ekúttek, hogy maj – nemtommán – írással mëntem hátrafelé. Hotyhát maj hozok onnan egy ágyútalpat, hogy akire ráfektetik. (Szóval tuggya, micsoda az az izé!) Hát persze nappal nem mënt ottan az embër. Éccaka vót. Én is, majcsak gyerék vótam! Két lóva.

Noosztakkó – e is mëntem én (hát a fene tuggya!) azon az úton, ahogy az nekëm ki vót adva, még még vót jelöve. Mëntem. Hát méhettem, tuggyafene! Biztossan mëntem nagyobb darabot, mind ide Zënta vagy Becse! Moholtú. Amörü halattunk előre. Ara mëntem vissza. Háosztakkó, ugyë éccaka vót. Majd úgy vót, hogy én régge odaérek, szóval mind a katona!

Akkor ottan a.. vasút, éppen így, mind Moholyná körülélü, és én itten gyüttem vóna a tanyák felü. Akkor ott mikó bërtem, má kezdött világosonni, de nem láttam az úton sëmmit së, rettenetes nagy vót a zörgés, zúgás . . .

Hát ugyë a fene tuta. Mind katona, még vótunk mink arra má szokva, hotyhát nem sokat attunk rá má, plánë azok a fijatalabbak, mind jómagam is vótam – hoty hát ha egy kis szünet vót, akkó má mingyá jó kedve vót nekije. Persze, akik vótak idősebbek minállunk, akik családos embërek vótak, hát az má azon vót, hogy lëüt, vagy fogta a pipát, vagy a fene tuggya, szóval hotyha nem lütek! De mink mingyá egyikamásikat baszogattuk, kínlóttak, izétek . . .

Vótak azok a német tiszték, akik vótak velünk, azok is – belemarkót a zsebbe, adott egy marék cigarëttát, valamit.

Nevette, ha baszkóttunk. Az idősebbeknek nem adott. Cigarëttát së, még esszt a cibakot së, sëmmit së.

Közösöknë szógátam.

Szóval, ahogy mëntem, látom, hogy az út szëlin, az árokba fekszik egy embër. Nem tuttam micsináni. Mëgyék az úton így ëgyënést. Hát énnálam a nyakamba bele vót akasztva egy karabin, mind a katonának. Osztakkó ballagtam vele. Nomikó odaërtem irányába, int.

Nem tuttam én micsoda, assë tuttam . . . akkó tuttam még, hotyhát së nem német, së nem magyar, még a fene tuggya, hanem francia.

Akkorára bëkerítettek bennünket.

No, majd int ottan, hotyhát ájjak még. Amikó mëgálllok, akkó mutassa, hogy – de nem komolyan, csak mind az embërnek szokták, szóval baráccságon, hogy a puskát hajjccsam lë!

Nem nagyon akartam szót foganni nekije. Eccë asztán mikó szól mëgënt, hogy hajjtsam lë, akkor rám fogta a puskáját. Az övét. Akkor én is láttam, hotyhát má mostan . . .! De ára férëbb látom a másikat is! Hátakkó én is le-hajjítottam. Odahajjítottam az árokba, intëtt a kezivel, még hát az ü nyelvín monta is, hogy mënjek. Akkó mëntem tovább. Mikó átërtem azon a város szëlin, ahun vótunk, ottan mëgállítottak. Aszonták, szájjak lë a lóru. Lëszátam ottan – akkó kérdëszték ott az ü nyelvükön, hogy valami fegyver, lőszer vagy gránát, mi van nálam – körütapogattak, akkó egy mëgindút. Vezettem a lovakat utána. Intëtt.

Akkó bëvezettem abba zudvarba, ott vót egy nagy udvar, tégláva körü, hát ugyë én së tuttam biztossan. Akkor a lovakat evëtték tüllem, ëngëm ebocsájítottak. Hotyhát mënnyek. Egy másik bandába, no! Ilyen kevert banda vót a mijenk, osztrák, német, cseh, mindën szentszar vót benne! Akkó mán nem magam vótam.

Osztán kérdésként hotyhát . . . Noosztakkó ez a százados, az kérdésként:

– No – aszongya –, öcskös, maga magyar?

Mondom:

– Igen.

– No – aszongya –, akkó gyűjjön velünk.

Hát ű mán tudott németű még biztosan azok a csehék is. Így léttem neki a pucérja. Legénnye.

Osztakkó hát ott vótunk egy-két hétig körübelű. Akkorazután ez a magyar kommunista izé főbukott, vagy a fene tuggya, hogy akkó hogy át itten még az az idő, ez a forradalom, osztakkó – eboesájtottak bennünket haza.

Ugye, assé tudom én, hogy hogy vót, vagy hogy kezdődött, úvele gyüttem mind pucérja, vonaton. Egyikrű lészavartak bennünket, másakra fölűtünk.

De, ugye, ű mind tiszt űr vót, tutta má esztet, hogy hogy áll, még minden.

El is gyűtünk mink szépen haza. De azután itt ezék a csehék! Azok létvetkösztettek bennünket, minden. Má mikó Cseszlovákiába béértünk. Ott akkó mán minden fenét esztettek túllünk. Ilyen civil rissz-rossz gűnyát hánytak oda. Még hát azé csak vót űkösztük is . . . Hát a tisztű kapott otan a százados gűnyát, még hát az űvét nem is vették úgy lè. Még még a rangot sè bántották.

Akkó má mikó hazaértünk, akkó még má afene tuggya, hogy hogy is vót! Szerbek vótak má. Még a franciákat is láttuk akkó még! Mikó má mink hazaértünk. Még vótak franciák is ere.

Hát akkó mégén – pásztorkonni!

Akkó még úgy jártam utána télén, hogy van minállunk itt egy erdő. Szigetnek híjják. A két Tisza közt egy sziget. És béméntünk így oda mink evvel a birkával, őszű legelőre, akkó mégén magam marattam ottan. Így magányossan vergőttem.

Karácsony felé a víz föláratt, körűvette az erdőt a víz, maj mikó körűvette, akkó a jég is gyűtt, hó még nem esett.

Kompa mēntünk bē.

Akkó má mikó mégát a jég, akkó körösztűgyűtünk a jégén. De előbb nem bírtak még enni sè hozni. Nem. Zapámnak mondom, hogy nincs sēmmi enni-való sē. De nem bírtak átgyűnni a Tiszán sēhogy sē. Szóval ladikkal sē. Annyira mēnt a jég. Kisebb darabokba, nagyobbakba.

Elég az hozzá, hogy aszongya, hogy mégmonta, hogy abbú a sok birkábú eszt még eszt vágjad el a nyakát oszt főzzed még.

De, mondom, nincs sēmmi sē!

Aszongya:

– Az isten ere-ara!

Mer azok az embērēk még abba az időbe káromkottak, még má még manapság is az olyan csunya! Még néha még én is mégtanútam túlűk. Elég az hozzá, hogy aszongya:

– Van sód?

Mondom:

– Más nincs is, csak sód!

– No – aszongya – asztat főzd!

Hát akkó én megfőztem.

Két nap vótam azon a tiszta húson. Sē kényēr, sē sēm̄mi. Akkó ugyē, megát a jég, osztan evergöttünk haza. Akkó mikó átgýüttünk a Tiszán ezēn a felire, az idő főkeverēdēt, ekeszte a szél hordani a havat, mink mēg kint laktunk a tanyán. Most nekēm a tanyára köllött mēnnēm a birkával is.

De ugyan csak apám kocsira főtette, ami cók̄mók vót, asztat evitte, én mēg mēntem a birkákka.

De olyan csunyjájú fújt a szél, hogy mikó kiértem tizenöt-húsz kilométerre a szállások felé, mire hazaértem, tizenöt, húsz birkát hajtottam csak a többi eszéllett. Nem láttam, ugyē. Asztán kereshettük.

Sok ilyen haszontalan időn mēntem én körösztű.

Mērinó vót mind az egész. Mer vót sokféle ere, félmērinó meg mindēn. Példájú a gyapjú nem ēggy. Nem ēgy fajta. Sē mām̄ma, sē akkó nem vót. A birka sē. Vótak azok az apró fajta, ráncos szőrű, bodor – ezek, akik – valami finom gyapjú. Ez vót, amit nevesztek angol posztónak! Mēg ilyesfélének. Vagy szövet! Nem posztó!

Az nagyon drága gyapjú vót. Ez a jelenlegi, ez a mostani gyapjú, hát ez jó gyapjú, csakhát finomságára fele, mind az vót. Ezē mongyák, hogy félselymēs.

Racka ere mifelénk nemigēn vót. Ez a cigája vót. Az emút Jugoszlávia dē-rēkán lett főkapva a mērinó. Rágyüttek, hogy talán ez a birka jobb kitartást, jobb legelőt kíván, de ēgy kicsikēt több teje van, gyapjúja is jobb, me ócsóbb vót az a cigája gyapjú, mēg kevesebb is, fele gyapjú vót rajta, mind emezēn. Hát, ugyē, ez vót. Osztan keszték kipusztítani a cigája birkát. Ara léjjebb mēg lehet tanáni, de má ere mifelénk nem.

Vótak ere is rackák, emlékszēk én! Csak nem ez a subaracka vót. Ez ēgy ojan durva szőrű vót, az ajja sūrű nekije. Az a hosszú szőrű racka az nem vót crefelē.

Annak idejin, amikó én mēg olyan előhasi fiatalembēr vótam, akkó én uradalmi juhász vótam. Nagybirtokon. Vótam itten a padéji fődekēn ēgy darabig, ez a híres Hauzērokná. Azokná vótam. Akkó vótam ēgy jó idejig a – Balog Antalnak hitták. Ez szajányi. Úgy, hogy hát nem sok helēn vótam. Egy három helēn, ha!

Őt rézcsōngóm vót. A rézcsōngō úgy szót szépen, ha a kolomp beleszót, mélyen.

A számár̄ra fanyerēg szógát.

Mohol, 1977

ZÉLITY ISTVÁNNÉ, KABÓK KLÁRA

Ezerkilencszázhétbeli vagyok. Padén születtem. Ott is nyőtem fő. (Csak ēgyet! Én nagyon anyámék, szóval a szülejim ellenire mēntem férhōn. Nem baj az? . . . Nem? . . . No, jó van akkó.)

Az én édesapám ēgy nagy parasztembēr vót.

Zélicity Istvánné, Kabók Klára

Az a Padé falu nem vót ilyen virágzásos, mind most, hát az tényleg egy falu vót. Ésakkó vótak ezek a Kabók, még másik ágon – mongyam a nevüket? – Tékók még Gubák, még ehho hasonlók, mind olyan egyivásúak:

– Ennyi földem van!

– Ennyi lovam van!

És ezek egymással dacóttak.

Az én nagyapám, az édesapámnak az apja (úgy hitták, hogy Kabók Mihály), ebbe a községbe kilenc évig egymás után bíróviselt ember vót. Padén.

Tuggya, úgy vót az akkó a régi szokásba, hogy mikó például kiütött a világháború, a tizennégyes világháború, akkó, ugyé, mind elmöntek az emberek. Mind. Akkor az én nagyapám, a másik, az édesanyámnak az apja – ugyé, a földmögévót, emberek nem vótak – akkó:

– A mönyecskék a kocsira!

Osztakkó möntek kapáni, aratni, ami vót. Vitte a nagytata. Hatot. Minden kocsin. Mer mönyecske vót őt, még egy lányuk vót, az édesanyám. A négy fiú mind katona vót.

Akkó mindön családná vót gyerök. Mink például vótunk négyen testvérök, de ügöncsak minnyájinak három-négy, mög öt-hat. És képzejjük-e esztet a maji időhön számítva. (Mán komolyan mondom!) Hogy birtunk mink annyi gyerökök . . . Nem írlykóttunk, nem veszekóttunk, az az egy szülénkkel. Mer mink szülémnek tisztóttuk. Az vót velünk. Apó vitte, kivitte a munkásokat, mink még övele vótunk.

Akkó ű főzött szégénkém, mire gyüttek. Mittudomén, csakugyan, egy nagy tál – most ez vót, most az, most bab vót, most krumpli vót, s akkó lehetőleg mink gyerekék kaptunk előbb enni. Hamarébb. Mikó azok hazagyüttek, akkor ugyé amellik szoptatott, az mingyár szoptatott, többi még akkor – rakták lè a tányért, zsákokat lèterítgették, akkó oszt lè a nagyedényt, körűtük (aki oda-fért, az öregjei), akkó a fiatalabbak mög kicsit férú, ugyé, a gangnak vót olyan kis lépcsője, olyan egy téгла magos, akkó oda! Széttek, oszt akkó útek fére.

Gyerekék má nem nagyon csirimpótunk, mer má akkó megvacsorátunk. Mer mindég vacsora vót. Mire má ketünk vóna régg, azok má künt a földbe egyet fordútak. Akárha, vagy úgy lehet, kettőt is. Mer akkó nem úgy dógoztak, mind most, hogy hattú kettőig! Mikó viradt, és még majd úgy vót, még láttak! Addig dógoztak.

És égyeztek! A család is, még mink, gyerekék is! Aztán én, mikó má én nagyobb vótam, hogy én a három kistestvéromet birtam, akkó vót, hogyha űk má mögmonták régge, hogy most eztmég ezt a darabot végezzük, akkor, ugyé, hát mán csak emóntünk haza. Akkó én mint nagyobb megmosdattam űket, ahogy! – Hát a maiakhon képest, ajjaj! Lábukat is, osztakkó mink lèfeküttünk.

Bizon mikó esső vót, abba zidőbe az idősebbek, a gyerekék mind mesztél-láb jártak. Akkor ugyé mikor esött az esső, valahogy (én nem tudom, neköm az idő is, úgy teccik, hogy más vót! Komolyan mondom!) No, mikó elát az a nagy esső, olyan meleg vót a víz. Akkó így csak a gyerekök is, húzgáták fő a maikhon való képest rissz-rossz nadrágokat, s bele a vízbe!

Hát akkó, ugyé, tényleg fújt a szél, kirepedézett a lábunk. Akkó képzejjék e! Hát úgy hétköznap este, ha nem vót úgy esső, hogy mindég a szülők sokáig vótak, bizon szombaton osz kaptunk suroló kefével lábmosást. Hát, kérem szépen, a majihon összehasonlítva, hogy micsoda munka vót az! Most azt a kirepedéséket, már hát, ugyé, úgy gyütt ki, hogy teli vót piszokka, azt most sárkeféve . . . Az az ordítás, ami vót a gyerekékéné! . . .

No, ilyenök is előfordútak. Ilyenök. Így nevekődünk.

Mink heten vótunk testvérok. Én vótam a legöregebb. Vótunk, ugyé, három fiú, négy lány. De aztán azé valahogy nem vótunk mink ennyien rakáson, mer abba a régi időbe (nem tudom, tényleg, úgy jött): vagy a kisebbek haltak, vagy a nagyobbak haltak, nem nevelődött annyi. Nem vót annyi azé rakáson. Összesen mind odahaza a szülcimné: én, Rozi, Mihály, Balázs, négyen nyótünk fő.

A nagytatának, nem tudom, mennyi főggye vót, de az én édősapámnak, mikó hazagyütt a háborúbú, vót egy olyan készületlen új háza, akkó az én édősanyámnak ölég vót (má szóva nagytatának, apónak), hogy minket eréndözzön, nem bírt azon javítani. (Nagymamámat úgy híttuk: szilém!) És akkó úgy vót, hogy maj mikó oszt ű hazagyütt a háborúbú, akkor ű folytatta vóna a házjavítást, kipucolást, de hát jó lètt vóna jó lovak is – akkó az én édősapám emónt szógáni. Úgy gyütt ki. A zsidókná. Vót a Sulhóf minálunk, vót a Hauzër, vót az a Sári major, mer hát itt mindénütt zsidók vótak. S akkó az én apám elmént gazdálkodónak. Máma – mit mongyunk, mi az máma? Olyan uprávnik, vagy még főjjobb! Mer ő adta a munkát. Dógozott a kocsisokkal. Ű adta ki a parancsot, ű ket fő hajnalba – mer akkó nem vótak gépesítve. U-ugyan! Sok szégény kocsisembër vót, kocsisok vótak, még a gulyás is, mind kézzel dolgozott.

Akkó ű ket fő. Akkó kalapátak – vót olyan nagy fa és azon vót ekevas és akkó azt verték.

A Hauzerná vót. De vót a Sulhófokná is. Az még mingyá Padé alatt egy nagy szőlőbirtok vót. De vót neki két tanyája, osz mink a külsön vótunk. Kint laktunk. És csak onnën lótt a ház odahaza rëndözve.

Édösapám járta az iskolát is, abba az időbe jó tanuló vót, de azé pozitív nem tudom, hogy ők mennyit jártak. Má mikó mink jártunk, má tudom, hogy hat osztály vót a . . . De nem vót kötelező.

Ha mostan sok gyerek vót, és nem tudta, akkó oly szívest odadták kanásznak, mög mi! Nem kereste a törvény rajtuk. Hogy csak egy iskolát járt, vagy bē sē íratkozott, vagy ehő hasonló.

Az első háború előtti időre nem nagyon emlékszök azon kívül, amit mon-tam. Azt már tudom, mikor – itt van a képje – az édösapám katona vót, akkor az asszonyok összeszödelöcköttek, öten-hatan, és elmöntek a katonákhon. Ott vannak lévőve is. Erdélbe vótak, de különösen nem tudom mégmondani a falut. Ez a kép Versecön van lévőve. A képrű tudom.

Elmöntek hozzájuk, osztakkó ott lévőtetkösztek. Az én apám olyan nagy vót, hogy az édösanyám állt ő még ült, és tessék mögnézni, majnem egyformák.

A háborúbú arra emlékszök, hogy ölég nehéz vót, mer nem vót akkó így segítség, mint most, hogy vannak – jajistenem, ha akkó így lét vóna, hogy nyóc-tíz gyerekre, hogy annak segélt (nem is tudom, hogy mondják a mai idő-be . . . Gyerekpótlék vagy mi?!) Juj, akkó bizon nem kaptak sēmmit sē, és akkó azokat úgy köllött a szülőknék eltartani.

Én hétbe születtem, tizennégybe még má kiütött a háború.

Az édösanyám is rít, mög az asszonyok, hogy jaj, hát kiütött a háború, köll mönni katonának.

A háború végire jobban emlékszök. Az vót neköm a legnagyobb élményöm, a szüleim után. Az én édösanyámnak akkó születött . . . szóval várandós vót, és én most nem tudom, mi okbú, ha jó jut eszömbe (mer akkó, ugyē, nagy titok vót, nem tanúták a gyerekek, sē nem nyilatkosztak előttük, ugyē), az én anyám főkerüt Szögedbe. Mer akkó ugyē eggyek vótunk, és ott vót neki a kis-babája. Közbe mikó kiütött a forradalom, háborúnak vége lótt és forradalom vót, akkó az én apám hazakerüt, és bemönt Szögedre az anyám után. Ésakkó őneki megvótak a rangjai. Mer mikó katona lótt, akkó őrzetető lótt, asztán tizedös két csillagga, asztán szakaszvezetető vót három csillagga. Es ahogy űk sóhajtosztak otthon utána, én aszt most e tudom meséni. Mer mikó ő kihosztá az én anyámat a kórházbú, mer hát forradalom vót, oszt megátak a vonatok, még mittudomén, ahogy ők meséték, ésakkó vitte a babát az én édösapám, az anyám möghát gyöngē vót, még akkó köllött vóna neki feküdni, és möntek az állomás felé, és csak oda, közbe mögállították és mind kesse lévőgdosták neki a csillagjait. Hogy:

– Léfelé!

Szóval forradalom vót. Ésakkó ők, ahogy meséték, hogy az apám is úgy megijedt, hogy ijedtibē úgy szorította a gyerekököt, mer ugye nem is tudta, hogy

hogy, ugye kajabátak, énekőték eszt a forradalmi dallokat, mindén, hoty hát tán a nyakát akarják evágni? Űk ahogy eszt odahaza beszéték, eszt nem felejtöttem e.

Szögedrű úgy hoszta az én apám az édösanyámat haza. Asztán itthon még pihent, meg fekütt.

Hun lábbuszon gyüttek, mög hun gyalog! Szögedrű.

Utána akkó én kijártam a hat osztályt. Hogy a világga mi lött, avva mink nem sokat töröttünk. Hogy háború vót, azé mink möntünk tovább iskolába.

Mög aszt tudom, hogy valahogy a tanítónó nem ilyen vót, mint most. Nekünk köllött mönni rögge nyóc órára és tizenégyig, akkó délután egy órakkó és négy óráig. Mink délelőtt-délután möntünk. Egy tanító vót. Én a hat osztályt kijártam anná zégné. Soha nem felejtöm e. Hogy most az német nő vót, mi vót, úgy hiták hogy Vind Anna. És mind a hat osztályt anná jártam. Hát, én nem dicséröm magam, de azé mive hogy bukás nékü én a hat osztályt evégesztem, nem lehettem rossz tanuló.

Hanem – énnékem asztán éccör (de az a háború alatt vót) – úgy fájt a kezem valahogy. Úgy olyan – mámma avval eménnek a maji gyerökök. Régön hát (nem tudom, mongyam-ë) olyan gilvának nevesztük, vót itt a kezemön. Kelés. Akkó nem így bántak a dijakokka. Vót nádpáca. Kettő vagy három, és akkó a férfi gyerökök – ott vót a nagytábla, oda a háta mögé köllött mönni (de komolyan mondom!) és akkó lévetközött. Szóva lë köllött tolni és aszt a mesztelen popsiját mögnádácászták.

Akkó mög mikó pofonoszta, no aszt mögkapta a padba is! Akkó egyik alkalomma, mikó gyün a tanító néni, hát valahogy má most pontossan nem jut eszömbe, de biztossan, hogy hibás vótam, az írásom! . . . Osz nészte. Osz-takkó tarcsam a kezem. Amennyit ű kiszabott, annyit beletekert a pácáva. S akkó égyik ütés itten érte eszt a kelés valamit. Ugyë. Hát fájt. Akkó mind a gyerék mögláttam, hát még jobban fájt, hogy folyik a vér! Mëg mindén. De közbe mëg vót keve ésakkó olyan zatyatos vót.

Hát persze nagyon rítam én akkó. (Nem sírtunk, ríttunk.) Osztán maj mikó én emöntem haza – de az apám a háborúba vót – hát, ugyë, csak látta az anyám. Mëghát ríttam mëg mittudomén . . . S akkó, hogy mit írhatott az anyám? Írt egy levelet. S akkó délután mikó möntem az iskolába, ő monta, hogy eszt tögyem az asztalra.

Hát ugyë, én úgy csinátam. (Régëbben szófogadójak vótak a gyerékek.) Zasztara töttem, mikó bëgyün a tanító néni, csöngettek, júj, nem mertünk mögmozdúni! Mindég fölátunk és montuk:

– Dí-csér-tes-sék a Jé-zus!

Egyhangon. S akkó intött, hogy:

– Lëülhettök.

Odamönt, möglátta a levelet. Fölvötte, hát hogy mi vót benne? De az biztos vót, hogy ki írta. Úgy hogy oszt énnékem szót. Hát nem olyan, nem tudom, milyen szavakat, de nem is olyan dicséretës vót. Valahogy az anyám valószínűleg mögsértette. Ugyë, az apám odavót, ő mög oszt így bänni a gyerököкке! Jó, hogy újra nekem nem esött és nem pofozott föl. Vagy újra nem kaptam packát a pácáva.

No, így mönt akkor a diákélet.

A tata éccer sē vót itthon.

– Hát akkor hogy lét a háború végin a gyerek?

– Hát, mer űk lét vótak a katonákná! Kéccör-háromszor is!

Mikó osz vége lét a háborúnak, kesztem kisanagylánkonni. De valahogy úgy vót akkó, hogy vót, mikó édosapám hazagyütt, ugyē, hát tényleg nincstenlök vótak, a nagyszülőknek vót itten, apóéknak, úgy édosanyám részirú is még a másik részrú is. Föd is! Móg mindön. De akkó csipisz vót a gyerököknek. Hogy majd oszt osztyuk, mind mámma, hogy ha van, ha nincs, de a gyerökéknek légyēn kocsi, autó vagy motorbicikli! Nekünk ha marad, ha nem! Osztakkó űneckik vót. A gyerökéknek még nem vót, ugyē.

Akkó mikó az én apám hazagyütt, akkó ű mindgyá nézēt helyet, akkó a Sulhófokhon kimöntünk lakni. S akkó, tuggyák, milyen vót az má! Én nem tudom emesēni pontossan, hogy: egy hónapra ennyi lisztöt kap (ki vót szabva), ennyi szalonát, sőt, kapott hozzá zsirt, és akkó, ugyē, tehéntartást még egy disznótartást. Még valamennyi baromfi, ais ki vót, hogy mennyi.

Akkó eggyik alkalomma az én apám (hát valahogy biztossan hogy jó spóróhattak, vagy úgy valahogy lehetēt), akkó mégvót az is, hogy ha fejös tehēnek lész bornyúja, akkó csak eddig még eddig szabad tartani, tovább nem.

Hát abba a birtokba vót egy tyúkász. Az mög csupa baromfiva vergödött. S akkó avva mégbeszéte édosapám, mert hát neki nem vót teheccsége, nem vót bornyúja, nem vót sēmmije. (Még tán esetleg vízi bornyúja lött vóna!) Akkó megēggyeszték, midön nap kapott az a Lencsi néni, a tyúkásznē egy liter tejet. Azē amijē bēmonta, hogy az az űszö az övé.

Sakkó úgy gyarapodott az én apám. Addig két lānc főd, két lānc főd (ēgyet nemigēn vēt, hogy úgy légyēn, tagba!) – de mire ű fōhagyott evve a szögālāssa, mög asztán má mögszöröszte a jó lovakat, kocscikat – tizennegy hold fōdig fōhajította! Így, ilyen szögālattal. No, mög akkó édosanyám is így baromfiva. Tojāssa, mög . . . na, így vót.

Mög vót valamennyi, mámma úgy gyün ki, hogy két vagy három kvadrāt bosztány. Ez is még a bérbe vót. De nekünk odahaza is vót, ahogy vōtték. Aszt kiatták, mög rōndöszték, úgyhogy fōgyarapodott tizennegy hōd fōdig.

Mikó ű mégvōtte a jó lovakat még a kocscit . . .

Tuggya, csināt az én apám olyan gālāndsāgot valahogy, de gondolom, mikó hazagyütt a háborúbú, nem birt vóna olyat!) Elmōntek a vásārra. És a két lō eladō sē vót! Kocsi sē eladō vót! Ésakkó valahogy csak érzōtte ű a zsebjit, mögteccöt neki! – Még az ustor is a kocsin maratt! Az embör légyütt, oszt úgy azon a mōdon mögvāsārōta. Mōgvōtte. A két lovat, a kocscit.

Csināt ű ilyet!

Ésakkó ezután majd fōlhagyott a cselēdsēggel.

Csak űlsz, és nézed a lassan forgó tārcsāt a szalaggal a moholi késő estēben. S egyszer csak azon kapod magad, hogy tāgra meredt szemmel bāmülod ugyanazt a pontot, aztán a mesélōre meredsz: „Ezt az esetet ismerem! . . . Honnan is?! . . . Te jó Isten! A másik oldalāról!” Szinte felrōhhtent benned a pillanat játēkos örömmel, aztán megnyīlnak a régen és mélyen elzārt csapok, gyerēk-kori arcok, hangok, szagok, ízek tolnak, csendes mosolyra hūzōdik a szād, s hagyod, hogy vīgyen, mint az augusztusi Tisza, selymesen, lāgyan . . .

Igen, a Rezső bácsi! Teljes nevén Marik Rezső, akinek a Nancsi néni, Zenta város egyik hajdani hábaasszonya volt a testvérhúga ott a XIX. század végén, meg a XX. század legelején, s akinek a neve még felsős gimnazista korodban is fel-felütlött matematikaórán a Heinrich Dódi bácsi (pardon! Tanár úr!) szájából: „Ezt még a Nancsi néni is tudná!” . . . Pedig hol volt már akkor a Nancsi néni! A nevét is csak én tudtam összekötni élő személlyel, akit magam sose láttam már, csak hírét hallottam.

Ez a Rezső bácsi apám anyai nagynénjének a férje volt. Nagyhasú, „hírös” embër! – özvegy felesége, a Teréz néni szerint.

Utazó volt. Kereskedelmi utazó. Nagy cégnek dolgozhatott, mert „Egyszer a kitérőből visszatelefonálták neki a vonatot! . . . Mert menni köllött! . . . Oszthán – egy kicsit elkésített . . .”

Később neki volt az első autója Zentán.

Abban a házban laktak, az Újsor utca meg a Nagytca sarkától egy házzal innen a nyugati oldalon, a néhai „Lieber boltos sarkának srégen által” . . ., ahol néhány évtized múltán gimnazista diákéveid teltek. Már felsős voltál akkor, az „áldott jó”, nagytetű, gyermektelen nagynéni, a Teréz néni halála után már, aki kisgyerek korodban korán elhalt apai nagyanyád helyett töltötte be az egyik nagymama szerepét, s akinek a nevére is összeszalad a nyál a szádban, mert olyan jó baracklekváros kenyeret nem csináltak sehol máshol a világon, a Franck kávéból csinált tejeskávék fehérpötyös, piros porcelán bögréjét meg azóta is keresed, vagy négy országra szólóan, hogy gyerekeidnek vegyél olyant – hiába. Mert olyan meleg fogása nem volt életed egyetlen bögréjének sem. (El-tört darabjára is vigyáznál, ha maradt volna belőle . . .)

Érdekes ember lehetett ez a Rezső bácsi!

Mikor összeveszett a szomszédasszonyával (az én koromban kettő is volt ott a szomszéd udvarban!), csak azért vett egy borjút, hogy kiállhasson az udvar közepére és hangosan szidhassa:

– Píróóós! Azonyádbavana jóisten! Mer úgyis agyonütlek éccé!

Mindezt úgy, hogy a „Piroska néni” (anyu muszájítása szerint) a szomszédban biztos hallja.

„Vót a Rezső bátyádnak egy szép, deres fogatja” – mesélte kuncogva a Teréz néni. Két almás vasderes. Párban! Sárga fédérés kocsiba fogva! A hám! Az ülésen a pokróc! Az ustor! Mind úgy válogatva – hogy mutasson! . . .”

Igen, egy szekrényalji fiókban láttam a fényképet egyszer. Nem volt hát nehéz ugyanazt látnom magamban, amit a Teréz néni messzenéző szemei láttak ott, az oldalra zöld zsinórral kötött nehéz drapériafüggöny előtt, ahol ült az olvasóval a kezében, mert mesélés közben is azt morzsolgatta.

Aztán megint mosolyra szaladt a szája:

„Egy vasárnap, vásár vót éppen . . .” Akkor évente négy vásár volt Zentán.

„Bëfogott:

– Kimék mán, szétnézék egy kicsit! . . . – aszongya. Oszt gyalog gyüött hazá! . . .

Most már hangosan nevetett. Keze alatt mozgott a hasa. „Mer mikor kiért a vásárba, ott, ugyé, sokadalom! Lassítani köllött! Eccër csak egy fiatalembër mëgfogja a lócs végit, oszt föllép a fűrhécre:

– Embër! Mit kér ezé a fogaté?! Így, ahogy van!

– Nem eladó – szót lè a Rezső bátyád. Úgy nem is vette előbb komolyan az embèrt.

– Nem azt kérdèzèm én, hogy eladó-è, hanem mit kér érte?! Erre mán a Rezső bátyád is jobban odanézètt. Gondót ègy huncutot, mosolygott èggyet a bajussza alatt, oszt aszongya:

– Nègyezèr korona.

Akkó az olyan háromszoros árnak számított.

– Jó – monta a fiatalembèr. A Rezső bátyád jobb keze után nyút, oszt csak a tenyeribe csapott! De a pokrócot sè! Az ustort sè vót szabad lèvènni! Úgy, ahogy vót! Az lètt mondva . . .

Oszt ott mingyá át is írták a passzust.

Oszt a Rezső bátyád még azè gyütt haza gyalog, majnem ríva, mer – aszonta – nem bírta vóna ki, hogy ütet az ő lovai hozzák haza, oszt – más gazda fogja a gyèplót . . .”

A Rezső bácsi halálával tört derékba apád életpályája. 1927-ben érettségizett. Úgy iratkozott be a Szegedi Orvostudományi Egyetemre, hogy – szökve jártak át a határon. A Rezső bácsi pénzelte. S amikor „csak kapta magát, oszt mèghalt”, apád négy lehallgatott szemesztert a velük járó szigorlatokkal hagyott maga után. És hazajött – ügyvédbojtárnak . . .

A mese másik oldalát úgy hallgatta végig a Zélity család, mintha az lett volna a világ legtermészetesebb dolga. Az egész eset egy mosolygós vállvonás mögé került:

– Csinát ü ilyet! . . .

Mert egy meséből valók vagyunk valamennyien a világnak ezen a táján, s csak városi gondolkodás mezsgyejéhez szokott szemszögéből nézve tűnik hőkölnivalónak:

– De ennyire?!

S akkó aztán, még majd az ő édèsapjátú, a Kabók apótú (ez az, aki olyan sokáig bíròviselt embèr vót!), attú is kapott földet. Űk vótak hatan testvérèk. Ebbe vót két lány. Akkor, ugyè, jutott nekik föld. Mindèn férfi kapott három hold földet. Akkó az én öregapám összehúzta a családot. Majd ègy alkalommal, kicsit hamarèbb, hogy most ü elírassa a földeket, és a két lányt majd pénzze kifizeti, hogy földet nè kapjanak, mer az ègyiknek a neve vót az urárú Bódi, a másik Dóka. Nomost úgy vót apó vele, hogy most ennek is ha odaggya azt a bizonyos mennyiségű földet, az má nem lész Kabók föld! Hanem az má lész olyan más. Akkó inkább majd azokat pénzze, a fiúkat még földdel, hogy Kabók névèn lègyèn az a föld.

Hát az én apám vót a legidòssebb kösztük, akkó az nem èggyezètt bele. Mèglètt a vita.

Az öccse is mingyá . . . mer má mind az eszüket tutták, mikó ú akart hagyatèkozni. Az öccse nagyon föllátott, hogy hát „mit akarsz?” Aszonta az én édòsapám, hogy „az én két húgom is kapjon annyit, amit én, hogy később nè lègyòn az, hogy sè a szüleinket nè sziggyák, sè minket.

Ebbe maratt az örökhagyás. Úgyhogy, maj mikó a nagyszülők meghaltak, meghalt apónk, akkó nem vót rëndözve. Asztán rëndöszték. Úgy rëndöszték el, hogy még az én apám kapott három hold földet. No, mög a másik is. Hatan vótak testvérek.

Gera Klári vót az édosanyám. Azok is gazdák vótak. Azok is vótak hatan. Az én édosanyám vót csak maga lány, öten vótak férfitestvérek. Ezek főnyótek.

Édosanyámékná egy időbe három legény vót még egy lány. Ez négy fölött vót, aki méhetett má a bálba. (Most a Gerákrú van szó! Eszt jobban tudom, mer az édosapám, mind férfi, nem mesét úgy annyit. Hanem az anyám! Az nekünk is monta, mög a szülémme, mikó égyütt vótak, akkó úk beszégettek. Akkó errú többet tudok mondani.

És má mikó legényék vótak, akkó az én öregapám olyan valahogy embör löhetött, hogy nagyon szigorú a majiakhoz képest. Mert má, ahogy hallom az onokáimat, assé kérdzik, hogy el szabad-é menni.

– Mék!

Hogy mikó gyün haza? Még még nem is lehet megkérdezni, hogy té, most mikó gyüssz haza?! Emén, oszt maj mikó hazagyün! De akkó sé szójjonak hozzá! Hogy hun vótá vagy micsinátá?

Ahogy monták: az én öregapám olyan faktúrás embör vót. Szerette a gycrökéket. Nagyon csinossak vótak mindig, mongya az anyám, még a fényképrú eszt asztán is láttam. Nagyon szerette a csinossat. De olyan komoly vót, még olyan nem is tudom, milyen löhetett. Az talán nem buta vót, de valahogy úgy gyütt ki.

A tiszta tartásnak mög köllött lönni. De nē meszejjönek, mikó ú otthon vót! Akkó a szülém má előtte való napokba erëndészte, s akkó, mikó apó – mer olyan képviselő vót. (Akkó aszmonták, hogy képviselő. Például ók őszszemöntek, s akkó döntöttek a falu sorsa felü, no, ez vót!) S akkó ú mönt a falu házahon, akkó tutták – (mer mindég abba az időbe kéccé ettek. A frustok – nem vót akkó réggeli: frustok. Az mikó megvót, akkó emönt a falu házahon. Osztakkó mindig délután két, három, négy óra felé vót a főzés.) De ez má előtte való nap e vót rëndözve. Akkó tényleg úgy vót ám, hogy komaasszony mög szomszédasszony még a másik szomszédasszony, sógorasszony – át! Akkó egyik má húzd! Kipakóni! Az egyik má meszet, a másik utána, fütöttek, hogy meleg légyen, mer abba az időbe az vót a szokás: fehérre meszetek, és a plafon, a pallat, úgy montuk: olyan fényes légyen! És valóba, olyan fényes vót a pallatyuk, hogy csudára! Attú vót, hogy meleg vót, gósz csinátak, és akkó előre meszetek, a másik még mingyá arra a nyers meszelésre rá. Ótottak kemény meszet, a meszelót abba beleütötték, emezék után csak húszták és csak fínyös lött. Az mönt előre, nem úgy, hogy „majd ha megyszárad!” Az csak halatt előre, ez mög utána és fínyösre meszeték.

És mire hazagyütt öregapám, akkorára mán fiktomfertig mindön rëndbe vót.

Mintha ki sé vót vóna pakóva. Mikó hazamönt, má mázolás vót mög jó tiszta szag.

– Hát az anyátok fölségit! – így káromkodott az én apóm. – Hát tik meszetetek?! . . .

Az nagyon jó vót!

És a legényék nagyon csinossak vótak. Csinossak vótak. És szép ingök!

Még: nem szabad vót odahaza vasalni. Nem szabad vót. Hanem akkó az én szülém – az első szomszéggyukba nem vót úgy család, és akkó ott a falon körösztú adott (eszt az én anyám meséjibü tudom) körösztú adott egész zsák csutkát. Mer akkó, ugyë, hát avva a csutkaparázzsa vasatak. S akkó szépen vasat, ugyë.

Má az edősanyám is monta, hogy apó nem ézét arra rá, hogy ük avva a zsák csutkával egész héten megfősztek vóna. De nem lehetött vasani. Elötté nem szabad vót.

És mikó a három legény fölötözött, ugyë, abba a szép ingökbe, mert a fehér vót akkó a fölségös dolog, még a csizmákba!

A házuk úgy vót (még mámma is mégvan), hogy a sarokrú a két ablak az uccára, a másik sarok má a parokja vót nállunk. Az má a főút vót, a templom arra néz, akkó ük ott elfordútak. A templomba. Mer akkó a templomba mēntek. Majd a kocsmá is azon az úton vót. És a sarok felü ő ha odaát, addig az ablakba könyekött, merd addig nézött utánuk, annyira élvezött bennük!

És nem szabad vót odahaza vasani . . .

Namostan majd gyün az estéli szórakozás.

Mēnnének a bálba, apó mög (aszongya az edősanyám, ő meséte, este sötétbe, olyan szépeket mesét, akkó érdekes vót) mihánt megebédötek vasárnap (me vasárnap körülbelü nem délután vót a főzés, mer ugyë nem vótak munkába) mingyá fokta magát, oszt hajcs! El a szomszédéba! Ott nem vótak családok és kártyásztak.

No, most mōnnének a bálba, de apó nincs otthon. Akkó fölötösztek, mer ha még asztán gyünnek haza fölötözni, soká lösz! Akkó emöntek oda az ablakra. Edősanyám szót, a többi nem mert bészóni. Csak fületek.

Éccörös ablakok vótak, ugyë, hát kihallaccott. Akkó az edősanyám monta, hotyhát:

– Edősapám! Emöhetünk a bálba?

Akkó nem szót sömmit. Akkó vártak egy-két sort.

– Edősapám! Emöntünk a bálba?

Nem szót.

Vót – aszongya az edősanyám –, hogy a szomszédasszony (úgy láccik, abba az időbe sē vót mindēhun így, de az én edősanyámnak ilyen vót a helyzete) monta:

– E hát! Persze, hogy! Csak mēnnyetök!

Mer nem mertek ám emönni.

– Akkó vót, mikó aszonta apó – de má akkó bészótak öccő, haccó is. Három legény még egy nagylány! Hogy:

– Majd emöntök a fenébe! Anyátok picsájába!

Többet nem mertek bészóni. Emöntek haza, oszt létvököctek. Éccő mind a máskó, mindég így mekgönyörögték. Akkó vót, mikó aszmonta ki:

– E, no!

Jaj, de akkó húzd el az ajját!

De mikó möntek hazafelé! Sarkon vót a ház, akkó nagyon divat vót a pad az ablak alatt. Vót kösztük egy Pisti nevezetű, annak egy kicsit távolabb vót a nagylánnya. Akkó annak má monták:

– Pisti, mēnnyetők má!

– Mer hát az egy kicsit el is maratt, hogy haza éccörre éjőnek.

Ha valamelyik nem ért oda, ha hó vót is, akármi vót, várták, hogy éccörre mōnjőnek bē. Akkó a padon a naggyát mán lēvették, lēhúszták egymás csizmáját és úgy möntek bē a sötétbe. Mēg hódvilág vót. Mēg ha nem is, má tutták, hogy mi hun van, csōndbe, hogy nēhogy valami zajt csinájjonak.

Azé aszmongya édosanyám, másnap má az vót:

– Az annya fōlségít az ilyen gyerōkōknek! Ezōknek nem parancsol sēnki! Mer kiverik az embōrnek a szemibūl az álmot! Asztán nem bir alunni.

Aszongya édosanyám, való igaz, asztán evve agyusztáta űket tán egész hētōn. Ilyenēkke.

Akkó a másík alkalomma, mer abba az időbe vót délutáni tánc. És mán mikó a gulyás mōnt haza (mer az édosanyám fejt, möntek a tehēnk haza, akkó má űnēki odahaza köllōtt lēnni. De ez mēg is vót mindig. Hogy legalább ō mōnnyōn bē haza hamarēbb a kiskapun), fiktumfertig, a fejšōszék nála, mēgy a tehēn bē, hogy ű mēgy az istállōba és fej.

De monda ű a társaságnak, hogy:

– Ereggy, nem táncolunk tovább, mer soká lēs végē! Akkó valahogy úgy vót, hogy sok csárdás vót mēg frisses, nem úgy vót, mind most van, hát osztán ahogy táncōnak, ehun gyūn a gulya! Gyūnnek a marhák. Aszongya édosanyám, úgy mēglükte a táncost, hogy az nem ért rá, hogy űtet csakugyan visszatarcsa, és szalaggy! De mindēgy! De mindēgy, a másík uccába, ahogy a szūlémék laktak, ott mēnt a másík csoport tehēn.

Mer, ugyē, a faluszēlōn a gulyás ecsapkotta: ez ere, az ara! Csak annyira ért a tehēn hamarēbb, ahogy apō kinyitotta a kaput, ű bē akart mēnni a tehēn mellett, de nem birt, a tehēn ment elōtte, ű mēg rōktōn utána. És akkó mán, aszongya, hogy puff! a fejšō kisszék mán öregapámná vót, apōná, osztakkō úgy fejbe vágta, de, aszongya – többszō eszēmbē jut, mer akkó ezēk a koszorū hajak vótak. Teli vótak hajtūve – hogy hogy is gondót rá! Hogy jó, hogy ez a hajtū nem mēnt a fejibe nēki. Ilyen helyzet is vót.

Mēg mikó mēnyasszony vót szēgēny, aszt mindig mesēte. Akkó kesztek olyanok lēnni, a barátnōknē is vótak azok a magas nyakū ruhák. Azē az ing má vót olyan hogy egy kicsikēt lēvágott. De nēki mēg nem lēhetētt. Vót az az űjnī nyak rajta . . . Hát mikó fōlōtszētették mēnyasszonynak, mer az ű ruháját is ugyan sokájig űrizgette. Lila bārsony ruhája vót. Oan hosszú szoknya, bō szoknya, mēg oan kis ajja vót a kabátnak. (Most látom mēgint divatok ezēk az aljas kabátok.) És akkó ki vót a nyaka. Az inge nyaka. És akkó rīt világnak! Mer montam, akkó nem sirtak, rítak mēg. Hogy hogy nēz ki!

Akkó segītettek nēki ezēk, akik űtōszētették, akkó lēgyūrték nēki az inge nyakát, hogy nē lēgyōn ki.

Hát, akkó mongya édosanyám, az egy hurka vót a nyakán. Azē rīt édosanyám, mer látta másoktū is, hogy nincs mindenütt ilyen szigor . . .

Még akkó sötétbe, mindég sötétbe vótak! De aszt is meséte, hogy gondót ű erre, hogy ű eszt a szokást, mindént itthon hagy. Hogy nem gyútani lámpát, majd csak mikó fekszenek . . . Ésakkó a gyerököknek is . . . Aszongya az én anyám, mikó má estelődött, akkó monták nekik, még má tutta is, lány vót.

Az asztalná soha nem üt. Ebédötek vagy frustokótak, ű mindég át az asztalná. Az édösannya mellett. Mer hogy ha köllött víz, hogy ű talpon lögyön, akkó ű atta az asztalra a vizet, mög aszt, ami köllött. Az öregök útek. Még a legínyek is útek. A gyerékék a földön, egy tálbú éttek. Neki csak állva szabad vót, hogy a többbit kiszógájja.

A másik rész mög úgy vót, hogy az én öregapám, szóval apó, vót egy kicsit, hogy – szóval emaratt. Aszongya akkó, mindég űk nem feküttek, úgy a patkán útek, osztakkó mán űk hallották. Észrevötték, hogy má most kezd kötöszkönni. A szülém valahogy – én is űsmerem, oan kövéres asszony vót, oszt kesergött, ríni nem löhetött – (én nem tudom, az asszonyok mik vótak akkó. Láb-szárkapcák? Úgy verték űket. Annyi gyereköt hosztak a világra, és azé ütötték, verték.)

Útek a patkán, de mikó a gyerékék észrevötték, aszongya édösanyám, mos má itten baj lész, mer mán úgy mēnt bē is, hogy kötődött. Akkó be a kuckóba rakásra! Ű meg ahogy vetötte lē (vót olyan csizmahúzó kiskutya, hogy lē birja húzni a csizmáját, az a fakutya, vót arra csináva olyan szög. Úgy kiállt, oan négyssarkos, hogy az megakaggyon) – oszt, aszon, olyan csönd vót olyankó! – akkó csak megfokta a csizmát, lēhúsztá, puff, bē a kuckóba a gyerékék közé!

– A anyya fölségit! Mer mind egyforma ez!

Aszongya édösanyám, hogy mikó má aszonta, hogy az anyátok fölségit, akkó má ez a legnagyobb mérég! Akkó úgy fétek túlle, hogy . . . Azúta is úgy elcsudákozott az én anyám, mikó nekünk meséte, hátha valamelyiknek az a csizma a fejit, vagy a homlokát csapta vón meg! . . .

Így vótak a gyerékék.

Estefelé monták a gyerékéknek, bē kő hozni az izét, hogy melegéggyēn. Képzejjük e, mi vót az! Bēvítették a ponyvát, léterítették a földre, és akkó takarósztak, a másik részive bētakarták űket, még ilyen kabát, még ilyesmive. A két szülő az ágyon alutt, a gyerékék még lēnt. Ami má nagyobb vót, suhanc még legíny, az kint az istállóba, ott vótak ágyak, ugyē, a jószágokná.

Na, hogy neveléttek akkó a gyerékék? . . .

No, akkó a én édösanyámnak vót egy legínye. Szégíny még mielőttünk is valahogy olyan szépen beszét rúlla! De hát szégíny fiú vót. Oszt ű valahogy nagyon szerette aszt a gyerököt, tudom, a nevit, mer sokat emlégette, az vót: Kadó Feri. Az én édösapám aki lētt, ez még a Kabókokbó vót, itt is sok föld vót, a Gerákná is sok föld vót. És az édösanyám mög nem szerette eszt, aki ura is lött neki. Nem szerette. De hát a szülök így akarták, annak így köllött lēnni.

De aszongya nem is vót rá kíváncsi . . . Hét órát mikó harangoszták, a legínnek mēnni köllött. Akkó az én apám emēnt, pedig hát korán vót, de ez a gazda gyerek, aki a szülöknek teccēt. Emēnt.

Az anyya még azé odaát vóna a lánya mellé, tutta ű aszt, hogy „aszt szeretöm, de nem löhet, eszt mög nem szeretöm és ennek köll lönni!” De azé aszt is bosszantotta valami, hogy ű leste eszt a vejkójelöltet: Emēgy a sarokig, oszt mikó a kapu bēcsukódott, mēgfordút, oszt mönt emere.

Az anyámnak bē köllött mēnni, de szülém, valahogy zseníroszta, hogy nem mēgy haza a Pista, emere emēgy.

De állítólag asztán má ők maguk köszt nevetgették, hogy nem lányhoz mēnt ű, de hova a fenébe mēnnyēn olyan korán haza, emēnt ere, ahun vótak legény kolégák.

No, akkó az anyámék háza sarkon vót, akkó bēnt a nagykaputú arrébb vót ēgy alsólakás. Istálló vót mēg olyan pēlvás, mēg olyasmi vót akkó. Akkó az én szülém mēggyőződött rulla, hogy a Pista nem mēgy haza, csak a sarokig.

Ēggyik este, a szülém kimōnt, mōgkerūte aszt az izét, és nem is tudom, mire, tán a fejšőszékre, valamire fōlát, oda a falhon. Ugyē persze a falná is vót, mēg jó magossan, apám mōg hát magos embēr vót, ott mōnt e, az én szülém mēg csak kinyūt, oszt lēvette a kalapot a fejrū.

Akkó képzējék e, hogy az borzasztó mēgijett. No, ilyen is történt! Mōg-fokták.

No, mindēgy, az én anyám csak ehhōn a gazdāhon mēnt. De aszongya az én anyám, hogy ű végigríta az uccát, mēg odahaza ējje-nappa. Hát amasztat szerette, a Ferit. Nem lēhetett. Nem lēhetett! Nem úgy, mind a maji időben, vagy még a mi időnkbe is. Hátha kicsit ere-ara, oszt maj mēgbékūnek a szülők! Mind itt is nállunk is történt. De akkó nem lēhetett. Szóval nem is mertek tán ellenkēzni.

Akkó mikó esküttek, a templomba mēgesküttek, akkó mingyá közrefokták űket, most a vōlegēnyt, az ő rōggyaji, a mēnyasszonyt mēg az övé. Nyomták ám kifelé, a templomajtó felé, mingyán aszt nészték, hogy mellik lép lē a lépcsōn, az lész odahaza a gazda. Hát ő mēg ahogy nem is törődött vele, hogy ki lēgyēn a gazda, ki nem. Mēg különben is, ű rá vót erre készüve . . . Mēgmonta ő, hogy holtomig mēg holtodig, oszt mán csak muszájkēppen. Csak rít, rít. Ahogy mōgfordútak az oltártul, úgy gondolta, nohát csak nyomjátok, ő mēg az oldaloltárhó emēnt, lētērbetyūt, oszt imátkozott. Úgyhogy az édsapámat a rokonyyaji mán mind lēnyomták a küszōbrū. Az édsanyám mōnt. Ūtet nem idegēsítette, mer nem szerette.

Oszt azé, lássák, hányan vótunk testvérék! . . .

Ēn mán mikó asztán nagylány kesztem lēnni, akkó a Sulhóf tanyán vótunk még. Onnēn mindēn vasárnap bē köllött mēnni a misére. Mind ide Moholtú Pēcēlló. Ēn mán tuttam előre – nem köllött sēhova mēnni könyörōgni – hogy ēgyik vasárnap szabad vót mēnni a bálba, a másikon nem. Az ēggyik vasárnap nem is köllött kéreckēnni, a másikon mēg nem is kéreckēttem, mert tuttam, hogy nem szabad. Ha ű véletlenül nem birt egyūnni, akkó vót az én édsapámnak még legény öccse, akkó az. Ēn láttam, hogy az édsapám mindēn vasárnap adott neki ēgypár fillért, úgyhogy akkó ű ēngēmet evezetött a mulaccságra, a bálba.

Ottan mán én a lányokka . . . mēghát táncótam. Mikó ű akart hazamēnni, akkó nekēm szót, akkó nekēm akármilyen jó kedvem vót, vagy jó táncossaim vótak, akkó nekēm mēnni köllött. Akkó ekísért szépen haza, de ű visszament, oszt az a nagylányyáva asztán . . .

Má én mikó rēgge bēmēntem a nagymisére, akkó én mán bēnmarattam a nagyszülōkné, és akkó onnēn délután e szabad vót mēnni a délutáni táncra, de ez mēgtörténhetett vasárnap, de oszt asztán . . . Akkó a délutáni tánc után

hazamenni, ha édesanyám hazagyütt a tanyáru, akko üvele, ha meg nem gyütt, akko az „öcsém” vitt.

Hun az anyám gyütt a misére, hun az apánk gyütt velünk a misére. Este nem méntünk ki. Itt léfeküttünk és régge méntünk tovább.

Egyik alkalommal, a délutáni táncru én is úgy jártam, hogy iparkottam én haza, de jó vót a társaság. Öten vótunk barátnek. Egyik sé vót zsidóná, vót valahány lánc vagy hód fód még egy kis tanya. A szülök tartották . . . Ezeknek má vót, az én apám még tutta hogy maj lész! Oszt összetartottak.

No akko én is így jártam. Táncóni is jó vóna, de a nap má csúszik léfelé.

Trapp! Mégyék. De ez a gyerek, aki hát szeretett vóna még én is valahogy pártótam – gyün utánam. De montam:

– Jani, nē gyere, mer neköm sijetnēm köll!

Addig reszete a fene, csak lassabban halattunk, asztán szalaggy vót énneköm azon a nagy úton, mee olyan egyenes út vót, de mégkéstem.

Én mégyék bē, de az én édosapám mán áll a rostélyná, oszt hátra van a keze téve. Köszönök.

Olyan féloldalt odanézek. Mellette béméntem. Ahogy méntem vóna bē a konyhába, mire előgyütt a keze oszt kancsika vót nálla. Nekem úgy végighúzott a hátamon! Akko vót annyi időm, hogy nem bēfelé ugrottam, hanem ki-felé.

És nem gyütt az édosanyám utánam!

Akko én kiméntem a szalmáho így. Persze fájt is, még csak rítam, rítam. De munkába jártunk jó arrébb, egy szöllótáblába apámmal együtt. Hát akkorára csak béméntem. Hát fő köllene ötözni, még menni kó dógozni régge. De húj, akko meg nem is virratt, má akko méntünk, hogy a másik tanyára bēérjünk, mire a falubú bēérnek a munkások.

De oszt vót egy olyan háromszög ott, az út így is mént, még elkanyarodott oda a zsidó birtokra, oda a kastélyhoz. Az kastélyos vót. És az vót a szégyenplacc. Oda nekünk is oda köllött érne, mer ott az összes falusi még kanizsai, emerű az adaiak is.

Maj mikó gyüttek ki, az urakbú valamellik – vót egy olyan szegényebb kösztük, valószínűleg az csak doktor vót. Annak nem vót birtokja, aszt csak úgy nevesztük, hogy doktor. Hát valahogy ügyvéd vót az talán abba az időbe. S az mire osztotta bē a munkásokat, mire a nap kelt föl, akkorára a munkások mind bē vótak osztva, mind. Oszt akko huszonnégyessive, huszonötössive, aki-nek gyöngébb vót a munkája, vagy valahogy birta a pallér, akko az kapott harminc munkást.

Akkorára nekünk is bē köllött menni messzirű.

Akko az éccé kaptam ki a kötélle, nem is marattam e többet.

Mikó én jártam bálba, akko az a trombiták vótak. Mamma nem is tudom, hogy is hasonlitanám össze. Mink aszmontuk, hogy polka. S evve keszték még a táncot. Ez a polka olyan tánc vót, hogy szépen körbe, de nem olyan gyorsan, csak úgy szépen.

No és amikó kezdődött a nóta, akko a legényék kinn vótak mind az ivóba, mink még abba a nagy táncterembe. Ahogy gyüttünk össze, mink leginkább négyessive, karikába sétátunk abba a hosszú táncterembe. Mikó gyüttek a legényék, még kesztek muzsikáni, akko mink úgy szépen hátrahúzóttunk a fal felé.

Űk még böggyüttek az ajtón, némellik még rëndessen bē sē gyütt, hanem akkó amannak a vállán körörsztű nészte persze, de mink is úgy nészünk oda! Akkó intött, hogy na, mēnnyēn táncóni.

Vót olyan, hogy nem tuttuk kinézni, visszamatattunk, hogy: én? Akkó intett, hogy tē, ha mög nem, akkó intett, hogy nē! És mikó ki akartak tolni avval a lánnyal, akkó kérdésztük: én? Mikó odamönt, aszonta:

– Nem tégöd hítalak!

No, de akkó mingyá szát lē (nem villany égött, vótak olyan dobozok és batri égött benne), akkó az mingyá lēmēnt és vót csibum! Mer mindēn lánynak vagy rokon legínynēk vótak, vagy vót olyan, hogy ő is szerette vóna, s úgy lēhet, hogy annak az is vót a baja, hogy ű is akarta, az nemēt mondott és ilyenēkke kitolt vele.

Tessék vót olyankó visszaólakonni!

Énnēkēm is vót a nagybátyám, akit má montam, hogy legíny vót, annak ēgy baráttya. Szép gyerek vót az, dērēk is vót, jó fiú vót, de nem tudott úgy sē beszēni, sē táncóni, csak úgy lötyögött. Hát ha gyütt ez a Pētēr bēfelé, én má másfelé nésztem. Kicsit odanésztem, ő má intett, akkó enésztem, akkó mēgin oda, mēgütötte a vállamat. Hát akkó má micšinájjak, akkó elmēntem vele. Csárdásokat is táncótunk, de aszt leginkább körbe, minnyájan. Akkó úgy vót, kérem szépen, hogy vége vót a nótának:

– Egésségödre!

– Egésségödre.

Emöntünk vissza sētáni, űk még kimēntek az ivóba. Otthagytak. Akkó mikó gyütt a másík nóta, akkó má mēgin nészük, akkó ha olyan gyütt, hogy szerettük vóna, akkó jajaj, de nészük, hogy most int ē vagy nem.

Leginkább olyan frissest táncótunk, hogy jó lábnek köllött lēnni, de nem engettünk. Főkaptak a legényēk bennünket, oszt szát a lány, mind a bolondkocsi!

No, ilyen szórakozás vót.

Hát az öregge úgy gyüttünk össze, ilyen zsidó birtokon. Ez juhászlegény vót. Az én apám még akkó is, úgy mind Sulhófná, ott is gazdálkodó vót. Osztakkó, hát mikó a szülők észrevētték ēgy kicsit, mer ott is csinátunk olyan durindót kint a tanyán, ugyē. Vót olyan fekvő tambura, összegyütt a fijatalság.

Vót olyan bál is, hogy a falubú hosztak zenészt, és akkó űk mēgvētték a bort közösen, még vót, aki mérte. Ki mennyit elhasznát, azt írták. Zene mellett.

Ez ilyen batyubálakná is táncos vót, még gálánt is vót, nem is vót csunya, osztán teccöt nēkēm. Nótás vót, én is az vótam. Az én apámnak a „legnagyobb kedvire” történt az egész! Kaptam én azé sokat! Akkó asztán az én édősanyám csak sajnát, vagy valami, hát mellēm át. Nem akarták, mer főd nem vót. Szóval szegénylötték.

Egyik alkalommal mink bēmēntünk Szentmiklósra, de mán akkó kesztem ēgy kicsit vérszēmet kapni, hogy az édősanyám mellēm át, maj lész ebbú azé valami! Lőfényképészktünk. Lētt nagyítva is. Ez az én uram űt, én mög átam mellette. Kész vót a kép, persze hogy teccött, akkó ő se vót csunya, én sē ilyen komédijafēle. Fétem én, de azé próbára kitöttem, hogy ugyan mit szól az apám.

De eszt az anyám látta.

Mikó este gyütt bē az apám, meglátta, alighanem egy lépésbū ott termett az almárijomná, megfokta, de az a fénykép úgy repūt, hogy ha nem lett vóna fal, talán eszát vóna Padéra is.

De asztán addig ere, addig ara, az lett a vége, hogy összeházasottunk.

Még lány vótam. Bēmētünk a faluba, de úgy, hogy az én apám, még aki ott vót násznagy, jó ismerettségbe vótak. E is mēntünk hozzá lakodalomba oda. Az én uram még – akkó nem így vót, hogy „híjjá párt!” – valahogy gyütt.

Azelőtt vót nyírás a juhászokná. Emēnt a gyapjú, valahogy nem fizették ki, vagy nem vették fő (nem így vót azé, hogy ám köllött a pízé! . . .) No oszt pont ezen a napon ű emēnt a pízst fővenni. Mikó gyütt vissza vonatta, Padén lészát, oszt együtt a lakodalmasházhoz. Minden mēnt ott rēngyibe, de mikó gyütt a menyasszonytánc, akkó ű odaát az asztalhó, oszt akkó monta ám, hogy:

- Kabók Klárájé a menyasszony!
- Kabók Klára leüteti a menyasszonyt!
- Kabók Klára táncol a menyasszonya!

Hát hogy mennyit hányt e, csak a násznagy, ahogy az édösapám mellett űt, aszongya:

– Azannya úristenit ennek a legínynek!

– Hát osztán mikó hazamēnt, mit szótak? Hát vagy gyütt haza abbú a gyapjúpénzbū, vagy . . . ?

Az ilyen nekem nagyon teccett.

De azé a szüeimre nézve, akkó szokás vót, de nem is gondótam vóna arra, hogy megfognak egymás kezit, oszt jóccaát! Nem. Hát, ugyē, ridogátam, de hogy én eszökjek, nem is gondótam. Utóbb aztán apám is beleéggyezett, de nem vette bē sosē. Sosē!

Asztán majd az öcsém nősüt Szenmiklósrú, ajis olyant vett e, hogy nem szerette, de gazdag vót.

Ketten vótak testvérék. Szenmiklóson vót a vásár, a menyasszonyos faluba. Emēntek.

Az én uram is birkáva vót, oszt, ugyē, mindig mulatgatott. Az öcsém megint vőfényēs vót, az italt is kicsit szerette, még a sógora fizetött, zenészek nēkik, oszt „húzd el az ajját!” Ugyē, a menyasszonyos házná megtutták, nem teccett.

Akkó mikó én másnap hazamēntem, aszongya az édösapám, hogy:

- Micsinátak a gyerekek?

De az jobban csak hallgatott, mer az ha idegēs vót, a lába fojton járt, még a bajússzát húzgáta. Hát én még hát micsinájjak vele, má akkó vót család is, akkó má kesztem észhőgyünni, hogy tán egy kicsit falnak szalattam, de mindig vót. Védtem.

Az én apám csak addig rászta a térgyit. Főket, oszt mondta:

- De az annya úristenit a tē Pistádnak!

Még is lett az evállás az öcsémné. Őszerinte csak azé vót. Hogy a Balázs, az öcsém, maga nem is mulatott vóna.

Azé csak éreszte, hogy nem sok van hátra. Összehít bennünket apám, hogy megmongya, kijé mellik föld, még mi van hozzá. Eszt megmonta hogy a Balázsé

lész a kocsi, ló, takarmány. Szóval az ilyesmi mind. A föld még, mégmonta, mennyi az egyönké, mennyi a másónké, a ház mög négyfelé mégy. Ez a mienk lesz, de – maj csak ha az anyátok méghal.

Akkó én kérdésztém, hogy:

– Mégis aztán, hogy baj nē légyén, mellik föld lesz mellikünkké?

Aszonta, hogy:

– Azon mán tik ahogy mégégyesztök.

Még is monta szépen:

– Mer ha mégtuggya a Balázs, hogy mellik az övé, akkó ű aszt mindig rēndessen munkálja, a mienket még elhaggya.

Mikó ez mégvót, akkó aszmonta, hogy – a húgomnak nagy baja vót előtte, elsőkött, oszt az borzasztó szégyén vót. Énrullam keszte:

– A Klárának megbocsájtom, mer előttem csak egy hibája van, hogy nem az én kedvem szerint mént férjhöz. De esztet mostan megbocsájtom!

Negyvennégybe itt Magyarország lét, Padén meg elsőbb németek vótak.

Vót az a hótt Tisza. Aki vót erdész, avva mink má idejibe is jóba vótunk. Hogy mink ide átjussunk, mink kigyüttünk lakni az erdészlakásba. Padén a ház eladódott, kigyüttünk a birkáva. Oda a német katonák is bēgyüttek, vót ott ivás-evés, meg a csendőrök is átgýüttek erü. Ez a Jenő még bácskai vót, a németöknek is vitt, még a magyaroknak is, hát át-átgýüttünk erre az ódalra is. De csak szökni birtunk.

Nagy lét a vízarádás, hogy én még olyant nem láttam. A hótt Tisza teli lét körül, még abbul is kiöntött. A német katonák csak ott birtak portyázni a tótesen. Az egyik csendőr má a mi apánk húgának vót a férje. A víz nagyon gyütt. Két évig kint laktunk, mire át birtunk lógni. A németök nem vették észre, oszt átgýüttünk erre a felire. Itt a rokonyok vártak, oszt pakótak ki, asztán újra vissza. Negyvenkettőbe gyüttünk át. Azé én jártam át egy másik padéji emberre, mer a földünk ott vót, szöllönk is vót. Kettősbirtokos igazolvánnya azé át lehetett menni. Apánk nem mert átgýünni.

(Befejező része a következő számunkban)